

Obsah

9	1. PREDHOVOR K ÚVODU DO PERFORMATÍVNYCH ŠTÚDIÍ Aleksandra Jovičević
27	2. EPISTEMOLOGICKÁ HISTORICKÁ MAPA PERFORMATÍVNYCH ŠTÚDIÍ Ana Vujanović
39	3. ČO JE KULTURÁLNA A ČO UMELECKÁ PERFORMANCIA: Od bežných každodenných vystúpení k totálnemu herectvu Aleksandra Jovičević
63	4. ROZŠÍRENIE ROZSAHU TEÓRIE PERFORMANCIE: Teórie „z“ performatívnych umení a teórie „v“ performatívnych umeniach Ana Vujanović
75	5. PERFORMATÍV A PERFORMATÍVNOSŤ: O dianí, pôsobení a nemožnosti performance ako činu Ana Vujanović
89	6. PERFORMANCIA V UMENÍ: Paradigmatické koncepcie a praktiky performance optikou makrokoncepcií (umenia) 20. storočia Aleksandra Jovičević
111	7. PERFORMATÍVNE ŠTÚDIÁ A/AKO ŠTÚDIÁ KULTÚRY: Procesy „deauratizácie“ umeleckého diela Ana Vujanović
122	8. PERFORMATÍVNE TELÁ Aleksandra Jovičević
136	9. INTERKULTURALIZMUS A INTERKULTÚRNE PERFORMANCIE V OBDOBÍ KULTÚRNEJ GLOBALIZÁCIE Aleksandra Jovičević
151	10. PERFORMANCIA V MEDIATIZOVANEJ SPOLOČNOSTI Aleksandra Jovičević
164	11. GLOBÁLNA/DIGITÁLNA PERFORMANCIA: <i>Cyberperformance</i> medzi Kapitálom a Umením Ana Vujanović
177	12. OTVORENÝ ZÁVER Ana Vujanović
184	Zoznam použitej a citovanej literatúry
198	Odporúčané webové stránky
199	Register

1. PREDHOVOR K ÚVODU

DO PERFORMATÍVNYCH

ŠTÚDIÍ

Aleksandra Jovičević

I. Čo sú to performatívne štúdiá?

Najjednoduchšia odpoveď na frekventovanú otázku čo sú **performatívne štúdiá**, znie, že ešte aj v súčasnosti ide o exkluzívnu a novú disciplínu, ktorá vznikla ako syntéza početných vedeckých disciplín: antropológie, teatrológie, sociológie, estetiky, filozofie, kulturologických štúdií, feministických a rodových teórií, psychoanalýzy, lingvistiky, teórie médií atď. Toto široké spektrum disciplín a metód na prvý pohľad ukazuje na určitú nesúvislosť a nezadržateľné napätie, ale aj na „demokratickosť“ a otvorenosť performatívnych štúdií, ktoré umožňujú rozbor a analýzu všetkých aspektov ľudského správania od najbanálnejšieho vystupovania v každodennom živote až k umeleckej performancii vo vizuálnych a performatívnych umeniach. Od svojich začiatkov sa performatívne štúdiá zaoberali nielen interpretáciou samotného aktu vystúpenia, ale aj jeho spoločenským, politickým a kultúrnym kontextom a následnými súvislosťami. Táto kniha sa pokúsi zamerať práve na spomínané *kontexty* a *dôsledky*. Je to pokus upriamiť pozornosť na zložité spoločenské a kultúrne zmeny, ktoré v dnešnej spoločnosti vznikli pod vplyvom virtuálnej technológie, mediatizácie spoločnosti, radikalizovaného diskurzu civilného vedomia, nových bioetických diskurzov, medikalizácie a mediatizácie tela, ako aj novodobého svetského neoliberalného trhového poriadku a globalizácie. Vďaka performatívnym štúdiám dochádza paralelne k nepretržitému prehlbovaniu poznania performancie ako živej umeleckej disciplíny, ale aj ako prostriedku lepšieho pochopenia spoločenských, politických a kultúrnych procesov.

Kniha sa pokúša aspoň čiastočne vysvetliť zmysel **performatívnych štúdií** ako metódy analýzy širokého spektra či *kontinua* (Richard Schechner) ľudského správania, od takého, ktoré nazývame vystupovaním v každodennom živote, cez rituál, divadlo, paradivadlo, k vizuálnym umeniam a virtuálnemu priestoru. Realizuje to prostredníctvom výskumu viacerých metód a teórií, ich využitia v každodennom živote, teda súčasnými interdisciplinárnymi a interkulturálnymi inscenáciami v rozličných kultúrach (individuálne rituály ale aj spoločenské drámy), až po vystupovanie

v cyber priestore (napr. Rhizom.net). Pretože nie je možné odpovedať jednoducho na jednoduchú otázku, čo sú to performatívne štúdiá, kniha, ktorá sa dostáva do rúk čitateľom a čitateľkám, je pokusom osvetliť, ale aj kriticky zohľadniť inštitucionalizáciu tejto disciplíny, ktorá sa v poslednom čase definuje aj ako **postdisciplína**. Súčasťou takejto definície je vedomie, že hovoríme o novej metóde, ktorá prekonáva doterajšie delenie na akademické disciplíny, je neustále v pohybe a je vnímavá k zmenám, ako aj k spoločnosti, ktorá ju obklopuje.¹ Dúfame, že takto koncipovaná kniha umožní všetkým zainteresovaným pohľad na rozvoj performatívnych štúdií, ale aj prienik k iným blízkym vedeckým disciplinám, odpovie na to, čo je teória kultúry a rodová teória, antropológia, teatroológia, psychológia, lingvistika, história, sociológia, estetika a čo sú digitálne techniky.

II. Historické súvislosti

Z historického uhla pohľadu **performatívne štúdiá** vznikli predovšetkým, ale nie výlučne, vďaka odhaleniu spoločných princípov v antropológii a teatroológii, na ktoré paralelne upozornili antropológovia a teatroológovia v druhej polovici 20. storočia. Odkedy sociálny antropológ Erving Goffman koncom 50. rokov² postrehol zložky vystupovania/performancie v každodennom živote, mnohí antropológovia vrátane Clíforda Geertza, Colina Turnbulla a Victora Turnera začali vo svojich antropologických výskumoch aplikovať „dramatickú štruktúru“, otvárajúc tak cestu dramatickej analógii ako jednej z hlavných trendov v súčasnej antropológii. Súčasne najvýznamnejší teoretici a praktici divadla ako Jerzy Grotowski, Peter Brook, Richard Schechner, Eugenio Barba a Nicola Savarese začali vo svojej tvorbe, názoroch a analýzach divadelných inscenácií využívať antropologické metódy. Vznikom nových kultúrnych a rodových teórií (Roland Barthes, Michel Foucault, Julia Kristeva, Gayatri Chakravorty Spivak, Judith Butler a ďalší) ako aj skutočnosťou, že štúdiá a praktiky performancie sa stali neodlučiteľnou súčasťou univerzitných študijných programov, pole performatívnych štúdií sa neustále rozširuje vďaka novým teoretikom v tejto oblasti: Marvinovi Carlsonovi, Jonovi McKenziemu, Johnovi Emighovi a Josephovi Roachovi.

Prítomnosť veľkého počtu **teoretikov a tvorcov** či vlastne **tvorcov/teoretikov** na umeleckej a teoretickej scéne v druhej polovici 20. a na začiatku 21. storočia signalizuje príchod „novej vlny“ avantgárd v praktikách performancie (John Cage, Allan

1 Pojem *postdisciplína* prvýkrát použil Joseph Roach, ale úplne ho neozrejnil. Pozri ROACH, Joseph. *Culture and Performance in the Circum-Atlantic World*. In *Performativity and Performance*. Ed. Andrew Parker, Eve Kosofsky Sedgwick. New York : Routledge, 1995, p. 46.

2 GOFFMAN, Erving. *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York : Random House/Doubleday Press, 1959. [GOFMAN, Erving. *Kako sa predstavljamo u svakodnevnom životu*. Beograd : Geopolitika, 2000].